

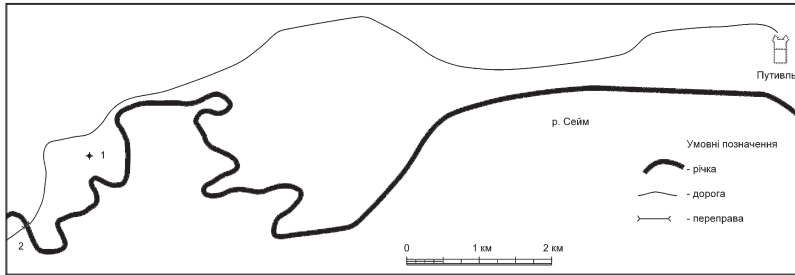
СКАРБ ПРАЗЬКИХ ГРОШІВ З ПУТИВЛЬЩИНИ

Публікуються відомості про скарб, знайдений під час земляних робіт у с. Красне поблизу Путивля. Він складався з 228 срібних монет, карбованих у Чехії за Вацлава II, Яна I і Карла I. Знахідка трапилася неподалік Білоберегівської переправи через Сейм, що дозволяє пов'язувати скарб з торгівлею між Києвом і Путивлем у XIV – XV ст.

Ключові слова: празькі гроші, скарб, Красне, Путивль, Сейм.

Улітку 1979 р. поблизу с. Красного Путивльського району Сумської обл. знайдено монетний скарб. Місцевий тракторист Д. Путінцев під час земляних робіт у заплаві р. Сейм помітив посудину, де містилися срібні монети. 27 червня 1979 р. знахідка була передана до Путивльського краєзнавчого музею. Монети зберігалися у невеликому горщику, виготовленому з тонкого мідного листа. Загальна їх кількість становила 227 празьких грошів карбування королів Вацлава II, Яна I та Карла I (Путивль. КМ. – КВ. № 6459; Інв. № 653/1 – 227) [5].

Празький гріш мав обіг на території Московського, Тверського князівств, Вел. кн. Литовського, репрезентуючи загальноєвропейську «валюту». Початок карбування празьких грошів пов'язаний з чеським королем Вацлавом II, який заборонив вивіз срібла з Чехії. Високий вміст срібла у гроші (проба 938⁰) зробив цю монету популярною у країнах, що не мали власних покладів срібла. Використання празького гроша у Вел. кн. Литовському набуло поширення до XVI ст. Загальна вага монети перших років карбування становила 3,5 – 3,8 грами, а вміст срібла в ній становив майже 90%. У XV ст.

Рис. 1. Карта з місцем знаходження монетного скарбу.

1 – місце, де знайшли скарб, 2 – переправа Білі Береги.

вміст срібла зменшився майже наполовину. Карбування цих монет продовжувалося до середини XVI ст.

Нажаль, метрологічні дослідження скарбу не проводилися. Для аналогії можна навести дані дослідження чеських монет того ж часу. Скарб з Кобринського району Брестської обл. Білорусі містив близько 200 таких же монет чеського карбування. Обставини і місцезнаходження скарбу аналогічні путивльському – поблизу переправи на старому торговому шляху. Метрологічний аналіз монет свідчить, що середня лігатурна вага празького гроша становила 3,11 гр. [7, с. 29 – 30].

Монети з путивльського скарбу (рис. 1: 1) містять написи «GROSSI PRAGENSES» і титули та імена королів, що майже не читаються. На реверсі монет зображено коронованого лева, який стоїть на задніх лапах – герб Чехії. Написи на монетах стерті, отже, для визначення часу можна використати інші показники. Аверс та реверс монет також майже стертий, особливо пошкодження зазнали центри монет. Вірогідно, останні перебували в обігу не менше 50 років. Наявність патини у заглибленнях свідчить про вміст значної частки лігатури в металі. Це вказує те, що вони карбувалися у XIV – на початку XV ст. Таким чином, час випадіння скарбу можна попередньо визначити у межах другої половини XIV – XV ст. (рис. 2).

Путивль ще з давньоруських часів був одним із важ-

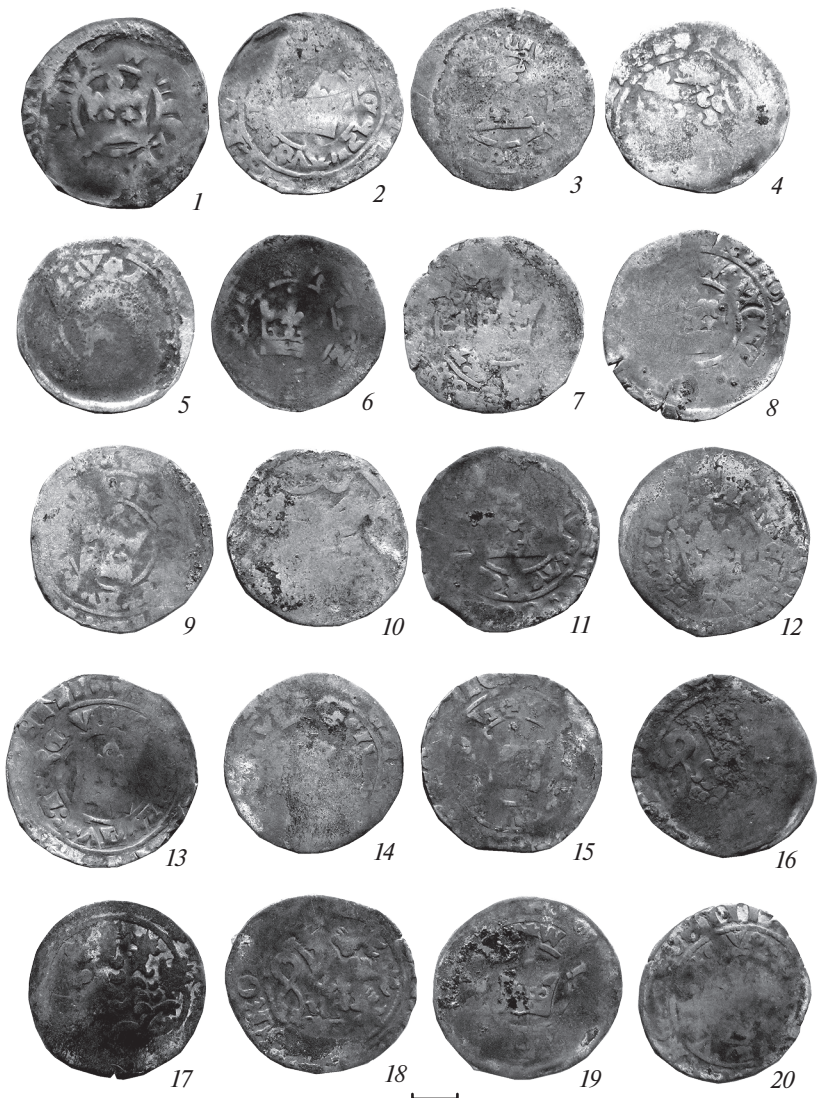

Рис. 2. Красне, с. Окремі празькі гроші зі складу скарбу.
Срібло. Путивльський краєзнавчий музей.

ливих військових та адміністративних центрів спершу Чернігівського князівства, а потім Великого князівства Литовського і Московської держави. Після руйнування Путивля під час монгольської навали місто швидко відбудувалося, а розташовані навколо села продовжували своє існування. Збереження населення сільськогосподарської округи сприяло швидкому відновленню міста як адміністративного центру, а згодом – осередку удільного князівства. У XIV ст. Путивль входив до складу Київського князівства, про що свідчать жалувані грамоти київським боярам на володіння у Посейм'ї. Грамотою київського князя Семена Олельковича було надано боярину Демиду: «...у Путивля на имя Чаплища и землю Терн». Відомі ще кілька грамот, що підтверджують тісні зв'язки Путивля і Києва у XIV – XV ст. [6, с. 27].

Монетні скарби литовської доби на території Путивльщини не рідкість. Наприклад, з території городища Уланове походив скарб празьких грошів, що зберігався у музеї Уланівської середньої школи. Городище в с. Уланове, ймовірно, було одним з феодалних замків литовсько-польської доби.

Краснянський скарб знайдений поблизу Білоберегської переправи (рис. 1: 2), відомої за численними грамотами XVI – XVII ст., а опис процесу переправи через річку міститься у щоденникових записах П. Алеппського, укладених під час мандрівки патріарха Макарія до Москви 1654 р. Переправа Білі Береги знаходилася на дорозі, що з'єднувала Путивль і Київ через Прилуки [1, с. 96; 2, с. 9]. Це – прямий суходільний шлях до Києва. Скарб виявлений безпосередньо поблизу переправи і про його походження можна тільки здогадуватися. Одна з версій – скарб належав купцю, який їхав з Києва до Путивля. Торгові каравани налічували значну кількість возів і переправа через Сейм могла тривати кілька годин. У цьому разі караван чи валка ставали вразливими, купці й охорона повинні були перебувати на різних берегах річки. Тому скарб міг бути захований купцем під час раптового нападу (рис. 1).

Друга версія появи скарбу – наявність поблизу переправи невеликого поселення, що її обслуговувало. Монети могли бути зібрані за надання послуг з переправлення вантажів через Сейм. Проте, ця версія має чимало недоліків. Археологічне обстеження околиць с. Красного було здійснене А. М. Обломським у 1988 р. [4, арк. 7]. У результаті обстежень виявлене лише поселення епохи бронзи, на якому матеріали литовсько-польської доби відсутні. Крім того, у складі скарбу відсутні предмети з коштовних металів та фрагменти монет. Скарб зберігав значну суму: 228 монет дорівнювали 3,8 копам празьких грошів, що у XV – XVI ст. складало вартість невеликого маєтку.

Досить цікавим є те, що монети містилися у невеликому горщику з тонкої листової міді. Мідний посуд отримав поширення на території Посейм'я ще в золотоординський час. Він був дуже зручним у дорозі, мав меншу вагу і був придатним для приготування їжі на відкритому вогнищі. Це ще раз свідчить на користь версії про торгове походження скарбу.

Отже, знайдений на березі Сейму скарб празьких грошів міг належати купцю, який через загрозу змушений був заховати монети поблизу переправи. Датування скарбу – XIV–XV ст., тобто належить часу перебування Путивля у складі Київського князівства.

Література та джерела

1. **Алеппский П.** Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном архидиаконом Павлом Алеппским / Перевод с араб. Г. Муркоса (по рукописи Московского Главного Архива Министерства Иностранных Дел). – Вып. второй (от Днестра до Москвы) / П. Алеппский. – М. : изд. Университет. тип., 1897. – 202 с.
2. **Беляев И. Д.** О сторожевой, станичной и полевой службе на польской украине Московского государства до царя Алексея Михайловича / И. Д. Беляев. – М. : изд. в Университет. тип., 1846. – 117 с.
3. **Котляр М. Ф.** Грошовий обіг на території України доби феодалізму / М. Ф. Котляр. – К. : Наукова думка, 1971. – 175 с.

4. **Обломский А. М.** Отчет о работе Левобережной раннеславянской экспедиции на территории Сумской области в 1990 г. / А. М. Обломский, Р. В. Терпиловский, Е. Н. Кухарская // НА ІА НАНУ. – Ф. е. – 1990/240. – 23 арк., 47 рис.
5. **Приймак В. В.** Північний Схід Дніпровського Лівобережжя після монголо-татарської навали / В. В. Приймак // Археологія та історія Північно-Східного Лівобережжя (I – початку II тис.) : зб. наук. пр. / Ін-т археол. НАНУ, Глухів. ДПУ. – Глухів, 2003. – С. 111 – 135.
6. **Шабульдо Ф. М.** Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского / Ф. М. Шабульдо. – К. : Наукова думка, 1987. – 183 с.
7. **Шталенков И.** Платёжные слитки-гривны в денежном обращении ВКЛ / И. Шталенков // Банкаускій веснік. – Мінськ, 2006. – № 2. – С. 26 – 30.

О. В. Плаксина, Е. Н. Осадчий
Клад пражских грошей с Путивльщины
Резюме

Публикуются предварительные данные о монетном кладе, найденном при земляных работах у с. Красное в окрестностях Путивля. Клад содержал 228 серебряных чешских монет чеканки королей Вацлава II, Яна I и Карла I. Находка выявлена недалеко от Белобережской переправы на берегу р. Сейм, что позволяет связать её с развитием торговых отношений Киева и Путивля в XIV – XV вв.

Ключовые слова: пражские гроши, клад, Красное, Путивль, Сейм.

Olena Plaksina, Evgen Osadchii
Czech Grosz Treasure in Putyvl Region
Summary

In the paper published data of the coin treasure, which was found during the excavations in the village Krasne near Putyvl. Treasure contained 228 silver coins minted by King Vatslav II, Yann I and Karl I. The finding was committed near Beloberegskoy ferry across the Sejm that allows us to associate this treasure with trade relations between Putyvl and Kyiv in 14 – 15 A.D.

Keywords: Prague grosz, treasure, Krasne, Putyvl, Sejm.